

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1945 kl. 9 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Genom en den 16 februari 1945 dagtecknad proposition, nr 89, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § värnpliktslagen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för lagförslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inskrivning till värnplikt skall normalt ske det år vederbörande fyller tjugu år (14 § värnpliktslagen). Enligt 15 § första stycket samma lag må emellertid under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, yngling som så önskar inskrivas redan det år då han fyller aderton eller nitton år, och enligt andra stycket samma lagrum skall den som vinner fast anställning vid krigsmakten oavsett åldern omedelbart inskrivas. Den som sålunda inskrivits i förtid är enligt 2 § värnpliktig även innan han uppnått värnpliktsåldern.

Rörande villkoren för förtidsinskrivning enligt 15 § första stycket värnpliktslagen stadgas i 29 § inskrivningsförordningen den 30 december 1941 (nr 969), att vederbörande skall äga förutsättningar för utbildning till officer eller underofficer eller i specialtjänst. Närmare bestämmelser om förutsättningarna för sådan förtidsinskrivning meddelas i kommandoväg.

Enligt kungörelsen den 26 maj 1944 (nr 223) angående manskaps och musikelevers anställning vid krigsmakten skall den som vunnit första anställning vid armén eller marinen i enlighet med den beträffande anställningstiden givna huvudregeln (3 § 1 mom.) under de första sex månaderna från anställningens början vara anställd över stat, under vilken tid företrädesvis bedrivs allmänbildande undervisning och allmänmilitär utbildning. Kan den som godkänts i sådan undervisning och utbildning icke erhålla fort-

satt anställning vid det förband, där han haft anställning över stat, må transport till vakant beställning vid annat förband beviljas honom, om han så önskar. (5 § 1 mom.) Erhåller han icke transport, skall han utan ansökan avskedas (13 § e). Den som under överstatsanställningen befinnes olämplig för fortsatt anställning skall utan ansökan avskedas senast vid överstatsanställningens slut (13 § c).

Det genom propositionen framlagda förslaget till ändring av 15 § värnpliktslagen har föranletts av en den 22 februari 1944 dagtecknad framställning till Kungl. Maj:t från *chefen för armén, Cheferna för marinen och flygvapnet* ha förklarat sig intet ha att erinra mot den föreslagna lagändringen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, har i propositionen anfört följande:

»Otvivelaktigt äro vissa olägenheter förenade med det nuvarande i 15 § andra stycket värnpliktslagen lagfästa systemet, att de som vinna fast anställning under alla omständigheter skola, oavsett åldern, inskrivas såsom värnpliktiga. Dessa olägenheter ha gjort sig gällande i fall, då vederbörande på grund av visad olämplighet för fortsatt anställning efter viss kortare tid entledigats. Enligt nu gällande ordning äro de entledigade allttjämt värnpliktiga, oavsett att de ej uppnått den normala värnpliktsåldern. De måste i följd därav fullgöra värnpliktstjänstgöring vid så unga år att de, med hänsyn till vad tidigare konstaterats beträffande deras lämplighet för militärtjänst, måste anses i stor utsträckning sakna möjlighet att på ett tillfredsställande sätt tillgodogöra sig även utbildningen för värnpliktiga. I betraktande härav har Kungl. Maj:t i ett flertal fall på särskild ansökan funnit sig böra meddela beslut av innehåll, att vederbörandes inskrivning icke längre skall gälla. Det synes emellertid lämpligt, att generella bestämmelser i ämnet meddelas.

Beträffande fast anställda vid armén och marinen företages entledigande av angiven anledning huvudsakligen under första halvåret av vederbörandes första anställning, under vilken tid de äro anställda över stat. Med hänsyn härtill finner jag lämpligt, att fast anställda icke inskrivas såsom värnpliktiga förrän vid anställning på stat. Givetvis bör dock inskrivning av överstatsanställda ske det år, varunder den normala värnpliktsåldern uppnås. Med ett dylikt system, kompletterat med en registrering av de överstatsanställda enligt de för krigsfrivilliga gällande grunderna, kommer vid överstatsanställningens upphörande eller vid entledigande dessförinnan avregistrering automatiskt att ske.

Därest inskrivning av fast anställt manskap icke skall äga rum förrän vid anställning på aktiv stat eller under det år, då värnpliktsåldern uppnås, erfordras att 15 § andra stycket värnpliktslagen erhåller därav betingad ändrad lydelse. Jag förordar, att sådan ändring vidtages. Lagändringen torde böra träda i kraft den 1 juli 1945.»

Utskottet har intet att erinra mot förslaget att inskrivningen till värnplikt av underåriga, som anställts över stat vid krigsmakten, uppskjutes till dess de vinna anställning på stat.

Den i propositionen i detta syfte föreslagna ändrade avfattningen av 15 § andra stycket värnpliktslagen kan giva anledning till den tolkningen att den som varit anställd över stat men icke erhållit fortsatt anställning i princip skulle vara utesluten från möjligheten att jämlikt 15 § första stycket bliva inskriven vid 18 eller 19 års ålder. En sådan tolkning torde ej vara avsedd.

Motivet till ändringen är att underåriga, som avskedats från överstatsanställning på grund av visad olämplighet för fortsatt anställning, ansetts i stor utsträckning sakna möjlighet att på ett tillfredsställande sätt tillgodogöra sig även utbildningen för värnpliktiga. Såsom lagförslaget avfattats skulle det emellertid komma att på visst sätt begränsa möjligheten till värnpliktstjänstgöring i förtid även i fall då en volontär godkänts i undervisning och utbildning, som meddelats under anställningen över stat, men ändå icke erhållit fortsatt anställning. Denna situation har förutsetts i gällande bestämmelser angående anställning av manskap vid krigsmakten och torde därför icke böra lämnas åsido i värnpliktslagen. Anställning över stat kan vinnas redan det år vederbörande fyller 16 år. Alltså kan det inträffa, att en volontär avgår från överstatsanställning innan han uppnår den för förtidsinskrivning i 15 § första stycket stadgade minimiåldern. Om han erhållit godkända betyg under anställningen kan det ifrågasättas, huruvida han icke bör ha möjlighet att bliva inskriven och fullgöra sin värnpliktstjänstgöring kort efter det anställningen upphört. I vart fall synes möjligheten härtill icke böra genom stadgande i värnpliktslagen uteslutas.

Utskottet vill för sin del föreslå, att Kungl. Maj:ts förslag ändras i överensstämmelse med vad sålunda anförts och att i samband därmed vissa redaktionella jämkningar vidtagas i lagtexten.

På grund härav får utskottet hemställa,

att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Lag

om ändrad lydelse av 15 § värnpliktslagen den 30 december 1941
(nr 967).

Härigenom förordnas, att 15 § värnpliktslagen den 30 december 1941 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

15 §.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling, som så önskar, inskrivas redan det år då han fyller aderton eller nitton år.

Den som vinner fast anställning vid krigsmakten skall, oavsett åldern, omedelbart inskrivas, dock att den, som anställs över stat och tidigare icke blivit inskriven, icke skall inskrivas förrän vid anställning på stat eller, om han icke vinner sådan anställning före inträdet i värnpliktsåldern, det år han fyller tjugu år.

Under förutsättningar, som bestämmas av Konungen, må yngling på egen begäran inskrivas redan innan det år då han fyller tjugu år, dock ej före det år då han fyller aderton år med mindre han varit anställd över stat vid krigsmakten och godkänts i undervisning och utbildning, som meddelats under anställningstiden.

Den som vinner anställning på stat vid krigsmakten skall, oavsett åldern, omedelbart inskrivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945.

Stockholm den 15 mars 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vi ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Holmbäck, Linder, Wistrand, Forslund, Olof Carlsson, Björkman och Hallagård;

från andra kammaren: fru Johansson, herrar Larsson i Östersund, Witzell, Carlsson i Bakeröd, Andersson i Eskilstuna, Andersson i Gisselås, Andersson i Alfredshem och Osterman.
